

OPDRACHTEN

WERK
AAN DE
MERWEDE

Erfgoedproject
over de Merwedegone
voor havo-vwo leerlingen

INTRODUCTIE

Het verhaal van de Merwedezone gaat over een bijzonder gebied tussen Hardinxveld en Kinderdijk. Je ziet een landschap vol bedrijvigheid: het stromende water, de bebouwde dijken en het laaggelegen groene land erachter. Schepen in allerlei soorten en maten varen heen en weer op de Merwede, de drukte op de dijken, de kranen die boven alles uitsteken, de enorme loodsen aan het water, de grote afwisseling van huizen met bedrijven en het enige Baggermuseum in de wereld.

Wat maakt dit gebied bijzonder? Wat zie ik hier nu eigenlijk? Hoe was het hier vroeger? Wat bewaren we voor later? Kan en wil ik hier later ook wonen en werken?

ONTSTAANSGESCHIEDENIS VAN DE BAGGERINDUSTRIE EN DE SCHEEPSBOUW AAN DE MERWEDE.

Deze opdracht gaat over de ontstaansgeschiedenis van de baggerindustrie en scheepsbouw. Waarom zijn deze juist hier ontstaan?

WAT MOET IK WETEN?

De Merwedegone ligt aan de zuidkant van de Alblasserwaard. Een waard is een gebied dat wordt omringd door rivieren. Tussen 1100 en 1300 werd dit gebied in cultuur gebracht. Overtollig water werd afgevoerd via riviertjes als de Alblas. Aan het eind van de dertiende eeuw werd een ringdijk om de waard aangelegd.

Al in de vijftiende eeuw gebruikten de bewoners van de Alblasserwaard rijshout voor de aanleg van dijken. Dit rijshout – vaak wilgentenen – werd gekweekt in de grienden van de Biesbosch. Het rijshout werd in matten gevlochten en gebruikt ter versterking van de dijken. Zo ontwikkelden vooral de Sliedrechtenaren zich tot ervaren dijkenbouwers die opdrachten kregen uit het hele land.

Om strekdammen bij de dijken aan te leggen, moest er worden gebaggerd. Dit gebeurde eerst met baggerbeugels. Met een baggerbeugel werd de bagger van de bodem geschept en in een boot gestort. Op een andere plek werd de boot handmatig leeggeschept. Met de uitvinding van de stoommachine kwamen de eerste baggermolens op de markt. Deze konden zelf nog niet varen en moesten door boten worden gesleept of geduwd. In de eerste helft van de twintigste eeuw werden de eerste zelfvarende baggermolens gebouwd.

Het baggerbedrijf dat Sliedrechtenaar Adriaan Volker samen met zijn neef Dirk oprichtte, de Adriaan Volker Maatschappij, was zeer succesvol en kreeg opdrachten uit het hele land en de hele wereld. Om grotere projecten te kunnen aannemen, ging Adriaan Volker samenwerken met andere aannemers zoals de gebroeders Bos. Met het werk aan de Waterweg ontstond de combinatie Volker en Bos. De onderneming groeide verder en kocht een groot aantal Nederlandse en buitenlandse bedrijven op. In 1972 heette het bedrijf de Koninklijke Adriaan Volkergroep. In 1978 fuseerde het met de Stevin groep en ontstond de Koninklijke Volker Stevin. Nu zijn er nog twee grote baggerbedrijven: Van Oord en Boskalis Westminster.

De grote rivieren stimuleerden niet alleen de ontwikkeling van de dijkbouw en de baggerindustrie, maar ook de ontwikkeling van scheepsbouw. Langs de oevers van de Noord ontstonden werven. Zo kocht Cornelis Smit in 1812 een stuk buitendijks gelegen grond bij Alblasserdam en begon er een scheepswerf. Zijn eerste Oost-Indië vaarder bouwde hij in 1826. Hij had een financieel aandeel in de schepen die hij bouwde of liet bouwen en was in 1857 (mede)eigenaar van maar liefst 196 schepen. De werf werd in 1950 overgenomen door Cornelis Verolme. Ook voor de scheepvaartindustrie

ONTSTAANSGESCHIEDENIS VAN DE BAGGERINDUSTRIE EN DE SCHEEPSBOUW AAN DE MERWEDE.

betekende de industriële revolutie een grote sprong voorwaarts. Houten zeilschepen maakten plaats voor ijzeren stoomschepen.

Scheepvaartindustrie en baggerindustrie zijn altijd met elkaar verbonden geweest. De eerste baggermolens hadden, tot zij zelfvarend werden, sleepboten nodig. Omdat schepen steeds groter worden en dieper steken, moeten vaargeulen en havens worden opengehouden. En dat openhouden is dan weer baggerwerk. De ene sector kan niet bestaan zonder de andere.

1 Lees bovenstaande tekst door. Beantwoord de volgende vragen:

- Verklaar de naam Alblasserwaard.
- Waar ligt de Biesbosch? Ben jij daar wel eens geweest?
- Wat wordt bedoeld als men zegt “de Biesbosch was een belangrijke voorraadschuur”?
- Wat weet jij over de industriële revolutie?
- Welke bagger- en scheepsbouwbedrijven langs de Merwede ken jij?

VERLEDEN

2 Bestudeer de vier historische bronnen op de volgende pagina's.

- Zet de juiste titels bij de bronnen. Kies uit:
 - ondernemende avonturiers
 - droge voeten in de Alblasserwaard
 - industriële revolutie
 - voorraadschuur de Biesbosch
- Leg uit wat je ziet en waarom deze titels volgens jou daarbij horen.

HEDEN

3 Buitenopdracht. Ga naar de Merwede (denk aan de Waterbus!). Zoek een plek met uitzicht. Kijk goed rond.

- Welke sporen* van het verleden vind je nu nog terug?
- Kun je de Biesbosch zien?
- Welke sporen van scheepsbouwbedrijven zie je hier?
- Welke baggerbedrijven?
- Zie je een dijk? Zie je de polders van de Alblasserwaard? Zie je molens?

* Denk bij sporen ook aan straatnamen, gebouwen en het landschap.

TOEKOMST

Beroepen die te maken hebben met de baggerindustrie en scheepsbouw zijn bijvoorbeeld: kapitein van een sleephopperperzuiger, geoloog, machinist van een backacter en kok.

4 Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt.

5 Zou jij deze beroepen later willen uitoefenen? Waarom wel of niet.

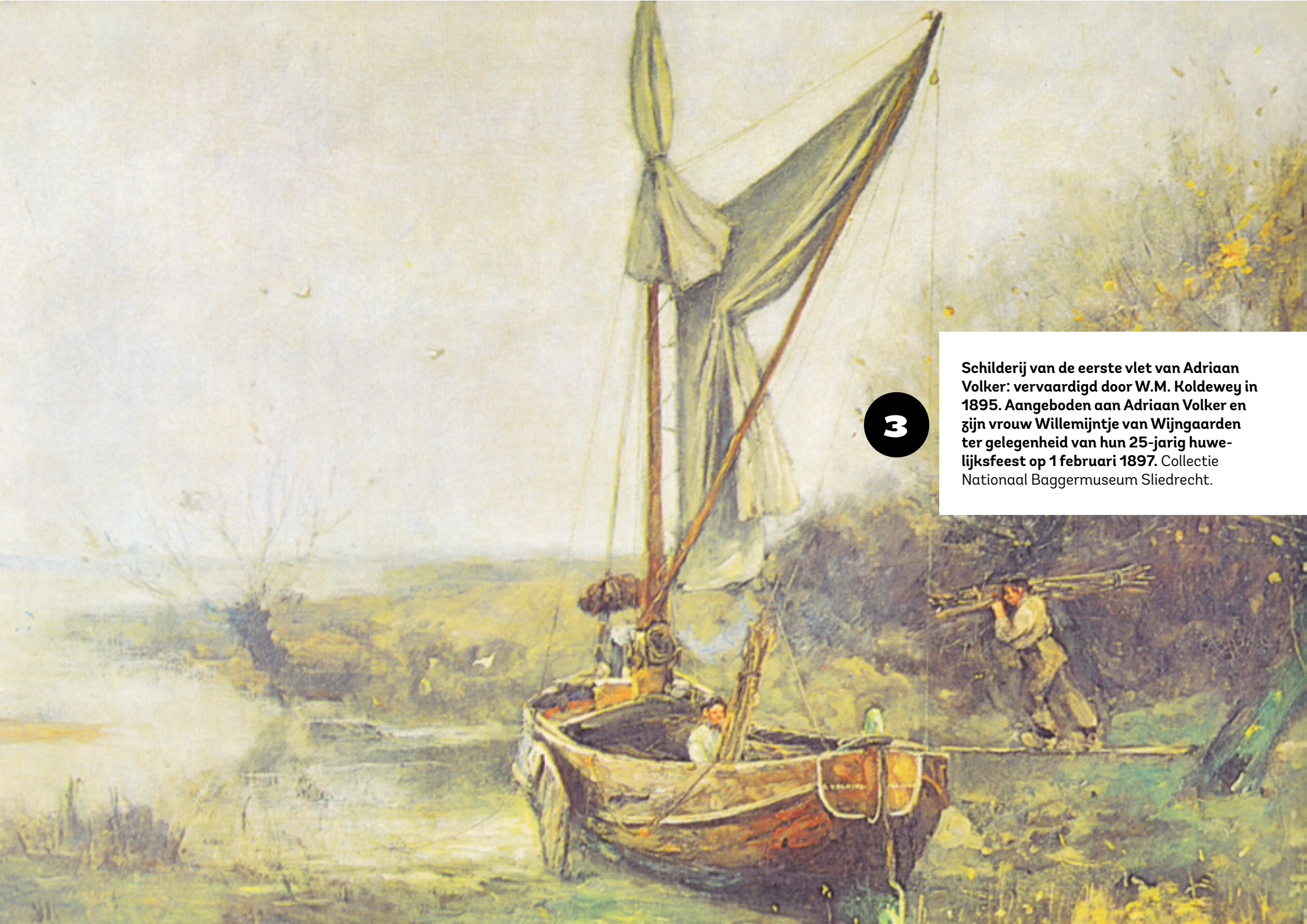

Molens Kinderdijk.
Fotoarchief Zeeman & de Regt, 2013.

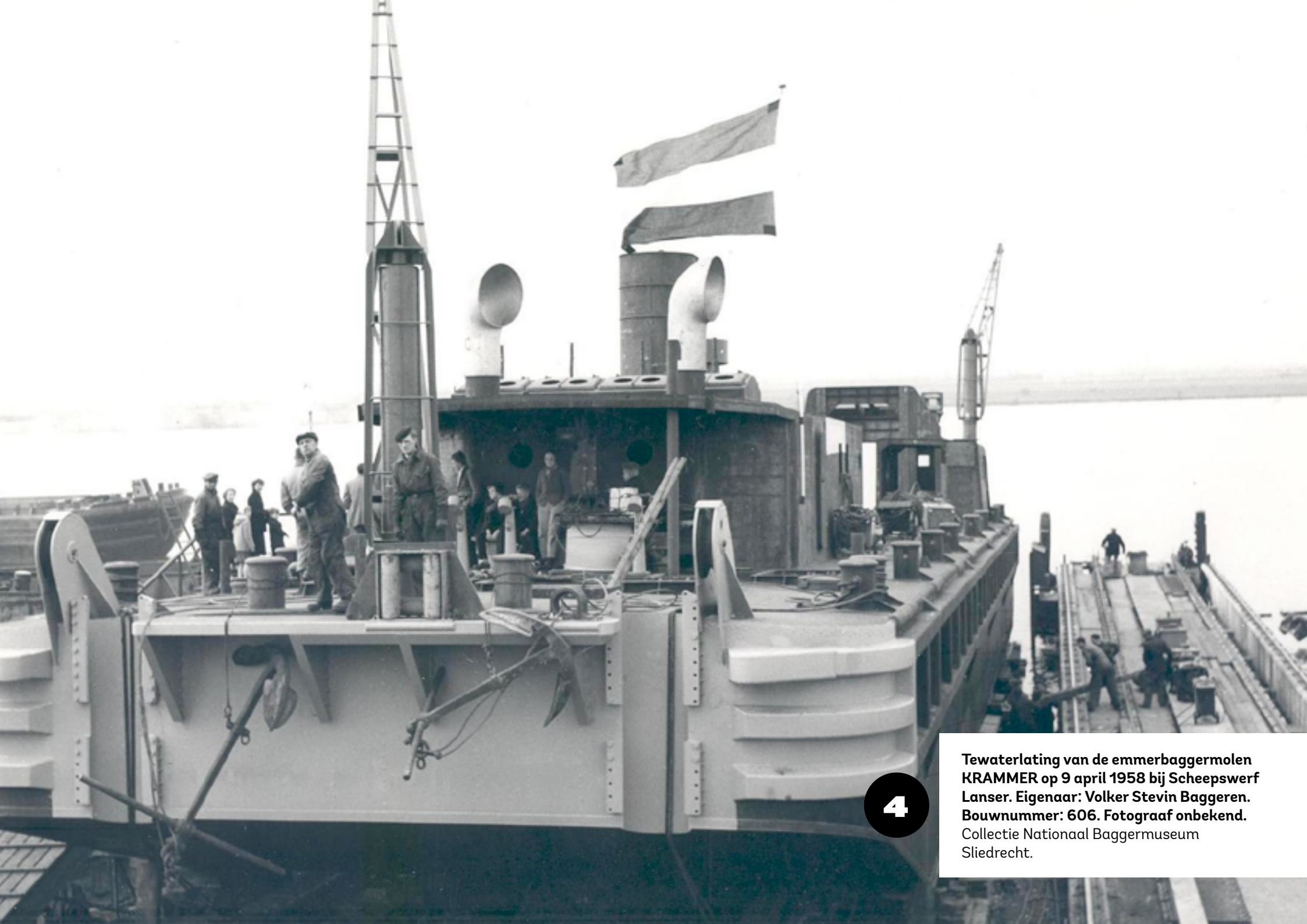
2

Collectie Nationaal Baggermuseum
Sliedrecht.

3

Schilderij van de eerste vlet van Adriaan Volker: vervaardigd door W.M. Koldewey in 1895. Aangeboden aan Adriaan Volker en zijn vrouw Willemijntje van Wijngaarden ter gelegenheid van hun 25-jarig huwelijksfeest op 1 februari 1897. Collectie Nationaal Baggermuseum Sliedrecht.

4

Tewaterlating van de emmerbaggermolen KRAMMER op 9 april 1958 bij Scheepswerf Lanser. Eigenaar: Volker Stevin Baggeren. Bouwnummer: 606. Fotograaf onbekend.
Collectie Nationaal Baggermuseum Sliedrecht.

BAGGERBARONNEN EN AVONTURIERS

Deze opdracht gaat over de grote ondernemingszin van een aantal personen in de baggerindustrie. Ze hebben veel invloed gehad op de ontwikkeling van de industrie en de omgeving waarin ze woonden.

WAT MOET IK WETEN?

Het familiebedrijf dat Sliedrechtenaar Adriaan Volker samen met zijn neef Dirk oprichtte, de Adriaan Volker Maatschappij, was zeer succesvol en kreeg opdrachten uit het hele land en de hele wereld.

Het bedrijf van Adriaan Volker groeide snel. Hij kreeg de opdracht om te werken aan de Nieuwe Waterweg en aan het Noordzeekanaal. Ook kwamen er opdrachten uit het buitenland. In 1880 vertrokken zijn baggerschepen naar de havens van Boulogne, Calais en Bordeaux. Een paar jaar later baggerden ze de La Platarivier in Buenos Aires uit en groeven ze de Culebraberg door om de aanleg van het Panamakanaal mogelijk te maken. In China brachten ze de monding van de Yangtse-Kiang op diepte.

Overal ter wereld kon je baggeraars uit Sliedrecht tegen komen. Dit bracht natuurlijk veel geld in het laatje. Van deze rijkdom zijn nog veel sporen terug te vinden in de Merwedegone. Adriaan Volker liet in Sliedrecht een groot woonhuis bouwen, een echte directeursvilla met koetshuis. In deze villa bevindt zich nu het Baggermuseum. Ook op andere plekken in Sliedrecht staan nog steeds villa's die de baggerbaronnen lieten bouwen. Het baggerbedrijf Boskalis ontstond in 1910 toen drie

Sliedrechtse baggeraars besloten te gaan samenwerken: Kraaijeveld, Van Noordenne en Bos. Al snel kwamen de heren J. en E. Kalis het bedrijf versterken. Er kwamen opdrachten vanuit het buitenland en in Nederland werkte het bedrijf aan de grote inpolderingswerken van de Zuiderzee. Na de Tweede Wereldoorlog werkte het bedrijf mee aan de Deltawerken. Tegenwoordig heet het de Koninklijke Boskalis Westminster.

De baggerbaronnen hielden het geld niet alleen voor zichzelf, maar schonken het deels ook aan de samenleving. In 1931 bijvoorbeeld, betrok de afdeling Sliedrecht van het Groene Kruis een nieuw gebouw in de Kerkbuurt. Door een schenking van Adriaan Jan Prins Visser (en dankzij een bijdrage van 70.000 gulden van de bevolking van Sliedrecht) kon dit pand als ziekenhuis met twintig bedden worden ingericht. Ander voorbeeld: Adriaan Volker, die het christelijk onderwijs steunde, schonk geld voor de bouw van een school.

1 Lees bovenstaande tekst door. Beantwoord de volgende vragen:

- Verklaar het woord 'baggerbaron'.
- Welke namen ken jij van bekende baggeraars?
- Met welke avonturen zouden de Sliedrechtenaren rond 1880 uit China zijn terug gekomen?

BAGGERBARONNEN EN AVONTURIERS

VERLEDEN

2 Bestudeer historische bronnen 5 en 6.

Beantwoord de vragen.

- a Noem vijf dingen die jou opvallen.
- b Waaraan kun je zien dat dit een 100 jaar oude foto is?

- c Wat is een bewaarschool?
- d Wie was Wilhelmina?
- e Welke namen vind je nog meer terug?
- f Wat betekent dit uittreksel, denk je?

HEDEN

3 Buitenopdracht. Ga naar het Nationaal Baggermuseum. Zoek in de Bestuurskamer informatie op over twee baggerbaronnen.

- a Wat is hun naam?
- b Wanneer en waar zijn ze geboren?
- c Waar woonden ze?
- d Welke avonturen maakten ze mee?
- e Welke sporen uit het leven van deze baggerbaronnen zijn bewaard?

TOEKOMST

4 Beroepen die te maken hebben met bewaren en verzamelen van informatie over personen zijn bijvoorbeeld: archivaris, schrijver, uitgever van boeken of portretschilder.

- a Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt.
- b Zou jij deze beroepen later willen uitoefenen? Waarom wel of niet.

Avonturiers in China. Gemaakt in 1912 in Sjanghai door fotograaf Lai Jong. Geheel links W. Vlot, geheel rechts D. Kroon, in het midden de Wit (geen voornaam bekend). Collectie Nationaal Baggermuseum Sliedrecht.

9 Juni 1933.

No. 48.

UITTREKSEL.

Bij **Wilhelmina**, *bij de gratie Gods.*
Koningin der Nederlanden. Prinses van
Oranje-Nassau. enz., enz., enz.

Beschikkende op de verzoekschriften ter becoming van erkenning van de daarin genoemde, voor minder dan dertig jaren aangegane vereenigingen door goedkeuring van hare daarbij overgelegde statuten;

Gelet op de voorschriften der wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 32) in het algemeen en op art. 6, tweede lid, dier wet in het bijzonder;

Op de voordracht van Onzen Minister van Justitie van den

3 J u n i 1 9 3 3 , 1ste Afdeling B, N°. 870 ;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

de overgelegde statuten der navolgende vereenigingen goed te keuren en deze vereenigingen mitsdien te erkennen; te weten:

1e. enz.

2e. de vereeniging: "Vereeniging tot het stichten en instandhouden van Bewaarscholen in de gemeente Sliedrecht", gevestigd te Sliedrecht.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, enz.

's-Gravenhage , den 9 J u n i 1933.

(get.) WILHELMINA.

De Minister van Justitie,

(get.) VAN SCHAİK.

Overeenkomstig het oorspronkelijke,

De Secretaris-Generaal bij het Departement van Justitie,

⁹²
(get.) J. P. de Meijere.

Voor eensluidend uittreksel,

De Secretaris-Generaal voornoemd,

J. P. de Meijere

6

Akte kleuterschool. Bekostigd door de rijke families van de baggerbaronnen. Collectie Nationaal Baggermuseum Sliedrecht.

MERWEDE ALS WATERWEG

Deze opdracht gaat over de Merwede als waterweg.

WAT MOET IK WETEN?

De Merwede is een brede druk bevaren rivier die aan de zuidkant van de Alblasserwaard naar de Noordzee stroomt. In de Merwede komen twee grote rivieren samen, vanuit Duitsland de Rijn en vanuit België de Maas. Al in de middeleeuwen vormden de grote rivieren belangrijke handelsroutes waarover goederen als wijn, hout en graan werden vervoerd. Toen de Rotterdamse haven uitgroeide tot een wereldhaven groeide hier ook het transport over water. De doorvoer van goederen uit de opkomende industriële gebieden in Duitsland bracht de Rijnvaart tot grote bloei.

Nog steeds is de Merwede een van de drukst bevaren rivieren van ons land.

De rivier is onderdeel van de hoofdtransportas Antwerpen-Rotterdam-Duitsland en wordt intensief en met hoge snelheden bevaren door de beroepsscheepvaart. Rijnaken, gastankers, olietankers, containerschepen, maar ook schepen geladen met wijn en nieuwe auto's varen voorbij. De Merwede is een drukke snelweg naar het achterland, Duitsland. Drie keer per week vaart een lijndienst via de Merwede van Rotterdam naar Basel.

De rivier is breed genoeg om ook plaats te bieden aan pleziervaart. En de rivier wordt gebruikt voor personenvervoer. Waterbussen varen van Rotterdam naar Dordrecht en er vaart een waterbus tussen de Drechtsteden.

Waterwegen moeten op diepte worden gehouden. Dit is een taak voor de baggeraars. Zo is de Nieuwe Waterweg met de hand gegraven en daarna op diepte gehouden met baggermolens van Volker-Bos.

1 Lees de bovenstaande tekst. Beantwoord de volgende vragen:

- a Waar start de Merwede? Waar stroomt het naartoe?
- b Zoek op wat begrippen waterweg en infrastructuur betekenen. Wat hebben deze begrippen met elkaar te maken?

VERLEDEN

2 Bestudeer historische bron 7. Beantwoord de vragen.

- a In welk jaar is deze kaart gemaakt?
- b Door welke rivieren wordt de Alblasserwaard omringd?
- c Vergelijk deze historische kaart met de kaart van nu. Wat valt je op. Noem vijf verschillen en vijf overeenkomsten?

MERWEDE ALS WATERWEG

HEDEN

3 Buitenopdracht. Ga naar de Merwede. Zoek een plek met uitzicht. Kijk goed rond.

- a Hoe wordt de Merwede gebruikt als waterweg?
Waar zie je dat aan?
- b Tel het aantal schepen dat hier in tien minuten passeert.
- c Maak een schatting: hoeveel meter is de kleinste boot én het grootste schip dat voorbij komt?
- d Wat vervoeren de schepen. Kun je dat zien?
- e Zie je snel verkeer en langzaam verkeer?
- f Welke bruggen zie je?

TOEKOMST

4 Beroepen die te maken hebben met het bevaren en onderhouden van de waterweg de Merwede zijn bijvoorbeeld: binnenvaartschipper, walkapitein van de waterbus, dijkgraaf of waterpolitie.

- a Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt.
- b Zou jij deze beroepen later willen uitoefenen?
Waarom wel of niet.

SCHEEPSBOUW

Deze opdracht gaat over het bouwen van schepen.

WAT MOET IK WETEN?

Aan de Merwede waren al vroeg werven ontstaan waar schepen werden gebouwd. Zo kocht Cornelis Smit in 1812 een stuk buitendijkse gelegen grond bij Alblasterdam en begon er een scheepswerf. Zijn eerste Oost-Indiëvaarder bouwde hij in 1826. Hij had een financieel aandeel in de schepen die hij bouwde of liet bouwen en was in 1857 (mede)eigenaar van maar liefst 196 schepen. De werf werd in 1950 overgenomen door Cornelis Verolme.

Op de werven werden niet alleen schepen gebouwd, ze werden er ook gerepareerd. Tot ongeveer 1870 waren alle schepen die gebouwd werden houten zeilschepen. Naast de werven zag je langs de Merwede houtzaagmolens, opslagplaatsen voor hout, masten- en blokmakerijen, lijn- en touwbanen en zeildoekweverijen. De boeren in de Alblasterwaard verbouwden hennep, een gewas waarvan touw werd gemaakt. Door de industrialisatie veranderde dit drastisch. De zeilschepen maakten plaats voor stoomschepen die niet van hout maar van staal en ijzer werden gemaakt. Hierdoor waren de schepen niet meer afhankelijk van de wind, men kon varen wanneer men wilde.

De boeren stopten met het verbouwen van hennep, de touwslagerijen, zeilmakerijen en houtzaagmolens

verdwenen en maakten plaats voor bedrijven die zich bezighielden met ijzerbewerking en machinebouw.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw kregen de werven het zwaar door concurrentie vanuit Aziatische landen. Veel werven zijn opgeheven.

Tegenwoordig varen schepen op diesel en de schepen van nu zijn van kolossale afmetingen. In de Merwedegone zijn op de verschillende scheepswerven talloze schepen gebouwd: sleepboten, cruiseschepen, tankers, veerboten, baggermolens. Deze moeten ook onderhouden worden en daarom specialiseerden enkele werven zich in onderhoud en reparatie. IHC Merwede is momenteel de grootste werf in de Merwedegone met werven in Kinderdijk, Sliedrecht en Hardinxveld.

1 Lees de bovenstaande tekst en beantwoord de volgende vragen:

- a Welke scheepsbouwbedrijven langs de Merwede ken jij?
- b Verklaar waarom de industrialisatie belangrijk is geweest voor de ontwikkeling van de scheepsbouw.

SCHEEPSBOUW

VERLEDEN

2 Bestudeer historische bronnen 8 en 9. Beantwoord de vragen.

- a Zoek op internet waar dit schip de Prinsendam is gebouwd en wat ermee is gebeurd.
- b Bij welke dorp aan de Merwede is deze foto genomen?
- c Hoeveel schepen tel je?
- d Noem vijf dingen die jou opvallen aan deze foto.

HEDEN

3 Buitenopdracht. Ga naar de Merwede. Zoek een plek met uitzicht. Kijk goed rond.

- a Welke scheepsbouwbedrijven zie je hier?
- b Waaraan herken je deze bedrijven?
- c Kun je van buiten zien wat er binnen wordt gemaakt?
- d Welke sporen* van de scheepsbouw uit het verleden zie je?

* Denk bij sporen ook aan straatnamen, gebouwen en het landschap.

TOEKOMST

4 Beroepen die te maken hebben met de scheepsbouw zijn bijvoorbeeld: lasser, software-ontwikkelaar, personeelsmanager en elektromonteur.

- a Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt.
- b Zou jij deze beroepen later willen uitoefenen? Waarom wel of niet.

8

Het schip 'de Prinsendam'
Collectie Beeldbank Merwedegone Joke Kramer,
Stichting Groene Hart

Dorp aan de Merwede

Collectie Beeldbank Merwedegone Joke Kramer,
Stichting Groene Hart

BAGGERTECHIEKEN IN DE BAGGERINDUSTRIE

Deze opdracht gaat over de gebruikte technieken in de baggerindustrie en hoe deze zich door de jaren heen hebben ontwikkeld.

WAT MOET IK WETEN?

Na de komst van de stoommachine kon de bagger-techniek zich snel ontwikkelen. Baggerschepen werden zelfvarend, ook veranderde de techniek van het baggeren. De grond werd niet meer opgeschept met emmers, maar opgezogen door enorme vaartuigen als snijkop- en sleephopperzuigers. Vanaf het schip loopt een buis naar de bodem van de rivier of zee, met aan het eind een sleepkop. Deze kop wordt net boven de bodem gepositioneerd en enorme pompen zuigen de klei, slib, zand of grind van de bodem. Water wordt weer weggespoeld en het opgezogen materiaal wordt opgeslagen in de hopper, dat is het laadruim van het schip. Computers en software bepalen waar precies, hoeveel en met welke kracht er gebaggerd moet worden.

Tegenwoordig wordt baggermateriaal ingezet als rivieren of havens uitgebaggerd moeten worden, bij zandwinning, bij zandsuppletie aan de kust en bij de aanleg van kunstmatige eilanden. Zo ligt de luchthaven van Hongkong op een kunstmatig eiland dat is gecreëerd door Nederlandse en Belgische baggermaatschappijen. En Nederlandse baggermaatschappijen hebben hun medewerking verleend aan de aanleg van de Palm Eilanden bij Dubai.

Koninklijke Boskalis in Papendrecht is wellicht het grootste baggerbedrijf in Nederland met een vloot van meer dan duizend schepen dat werk over de gehele wereld uitvoert.

Welke baggertechniek er wordt gebruikt en wanneer, is afhankelijk van een aantal factoren:

- 1 De omvang van het baggerwerk: hoeveel moet er worden gebaggerd? Bij het onderhoud van vaarwegen moeten vaak grote hoeveelheden slib of zand van de waterbodembodem worden gebaggerd. Hiervoor worden dan hydraulische kranen, emmerbaggermolens en diverse zuigertechnieken gebruikt.
- 2 De locatie van het baggerwerk: waar moet worden gebaggerd (in de woestijn of in Nederland?), hoe diep is de watergang, hoe snel stroomt het water en hoe bereikbaar is het?
- 3 De chemische kwaliteit en de fysische samenstelling van het te baggeren materiaal. Zand, slib, klei of rots, grof vuil: het materiaal is bepalend voor de werkwijze.

BAGGERTECHIEKEN IN DE BAGGERINDUSTRIE

1 Lees de tekst door en beantwoord de volgende vragen:

- a Wat is bagger? Wat is zandsuppletie?
- b Welke baggertechnieken worden onder welke omstandigheden gebruikt? Klik op deze link: www.waterbouw.nl/jongeren/informatiemateriaal-waterbouw/projectfilmpjes/

VERLEDEN

2 Bestudeer het volgende filmpje en historische bronnen 10 en 11 over de techniek van de baggerbeugel. Klik hier voor het filmpje Baggerbeugel: www.nationaalbaggermuseum.nl/collectie/filmarchief/

Beantwoord de vragen:

- a Beschrijf of teken de baggertechniek van de baggerbeugel. Hoe ging dit in z'n werk?
- B Had jij dit werk willen doen? Waarom wel/niet?

Collectie Nationaal Baggermuseum Sliedrecht.

HEDEN

3 **Buitenopdracht. Ga naar het Baggermuseum in Sliedrecht. Bekijk de collectie en tentoonstelling. Zoeken naar sporen**

- a Welke sporen van de vroeger gebruikte techniek van de baggerbeugel in de baggerindustrie vind je hier terug?
- b Wat zijn de huidige ontwikkelingen in de baggerindustrie? Bekijk de filmpjes over de verschillende soorten baggertechnieken.

TOEKOMST

4 **Beroepen die te maken hebben met baggertechniek zijn bijvoorbeeld: steensetter, baggeroperator, cutterschipper, hydrografisch surveyor en research ingenieur.**

- a Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt. Kijk in het Baggermuseum voor meer informatie.
- b Zou je deze beroepen zelf willen uitoefenen? Waarom wel of niet?

Locatie: Nationaal Baggermuseum Sliedrecht.
Foto-archief Zeeman & de Regt, 2014.

HERBESTEMMING INDUSTRIEEL ERFGOED

Deze opdracht gaat over hoe monumenten van de scheeps- en baggerindustrie van vroeger worden bewaard voor de toekomst.

WAT MOET IK WETEN?

Industrieel erfgoed hoort bij de Merwedegone omdat het de sporen zijn van het baggerindustrie- en scheepsbouwverleden langs de Merwede. Overal langs de dijken zijn restanten van bedrijfspanden terug te vinden, vaak enorme hallen, baggerschuiten, kranen, bruggen, maar ook woonwijken voor arbeiders en villa's waar de directeuren woonden. Wat gebeurt er met het industrieel erfgoed? Staat het weg te roesten of heeft het een nieuwe bestemming gekregen?

In Sliedrecht heeft het woonhuis van Adriaan Volker een nieuwe bestemming gekregen: tegenwoordig vind je in dit gebouw het Nationaal Baggermuseum. Het spoorwegstation in Sliedrecht is nu een grand café.

Dat het lastig is om voor de grote fabriekshallen een nieuwe bestemming te vinden, laat het voorbeeld van Mercon Kloos zien. Molenbouwer Floris Kloos kocht in 1850 een stuk buitendijkse grond aan in Kinderdijk. Een van zijn eerste opdrachten was de bouw van een scheepscasco voor Cornelis Smit. In 1860 breidde Kloos uit. In de loop der jaren ging het bedrijf over op de productie van grote staalconstructies o.a. voor de spoorwegindustrie. In 1892 kwam het bedrijf onder leiding van Floris junior. Het fuseerde met Hollandia.

Een verdere malaise in de metaalsector leidde ertoe dat het bedrijf in afgeslankte vorm verder ging als Mercon Kloos. Rond 2000 is de spoorwegafdeling overgegaan naar Oving in Hendrik-Ido-Ambacht en is het hele complex verkocht aan een projectontwikkelaar. In 2008 werden er plannen gepresenteerd om woningen te bouwen op het terrein. Er stonden 295 huizen gepland, inclusief twee hoge woongebouwen van acht verdiepingen hoog, vlak naast de beroemde molens van Kinderdijk. Onder meer de historische vereniging wilde graag één van de grote machinehallen behouden. In december 2012 werd besloten te stoppen met de bouwplannen, vooral omdat de woningmarkt was ingestort door de economische crisis. Op dit moment is er nog steeds geen beslissing genomen over de fabriekshallen van Mercon Kloos.

1 Lees bovenstaande tekst door. Beantwoord de volgende vragen:

- a Wat is industrieel erfgoed?
- b Wat betekent herbestemmen? Noem twee voorbeelden van herbestedingen langs de Merwede.

HERBESTEMMING INDUSTRIEEL ERFGOED

VERLEDEN

- 2 Bestudeer de historische bronnen 12 en 13, een foto van het woonhuis van Adriaan Volker en een foto van fabriekshallen van Mercon Kloos en beantwoord de volgende vraag:**

Noem voor iedere foto drie dingen die jou opvallen.

HEDEN

- 3 Buitenopdracht. Ga naar het Baggermuseum in Sliedrecht of ga naar de fabriekshallen van Mercon Kloos en beantwoord de volgende vragen:**

Zoeken naar sporen

Baggermuseum:

- a Wat kun je op deze plek nog terugvinden van de historische foto?
- b Welke sporen vind je terug van de familie Volker?

Fabriekshallen van Mercon Kloos:

- a Hoe is het hier nu? Wat zie ik?
- b Wat vind jij een goede herbestemming voor dit terrein waarmee je ook de sporen van het verleden zichtbaar houdt?

TOEKOMST

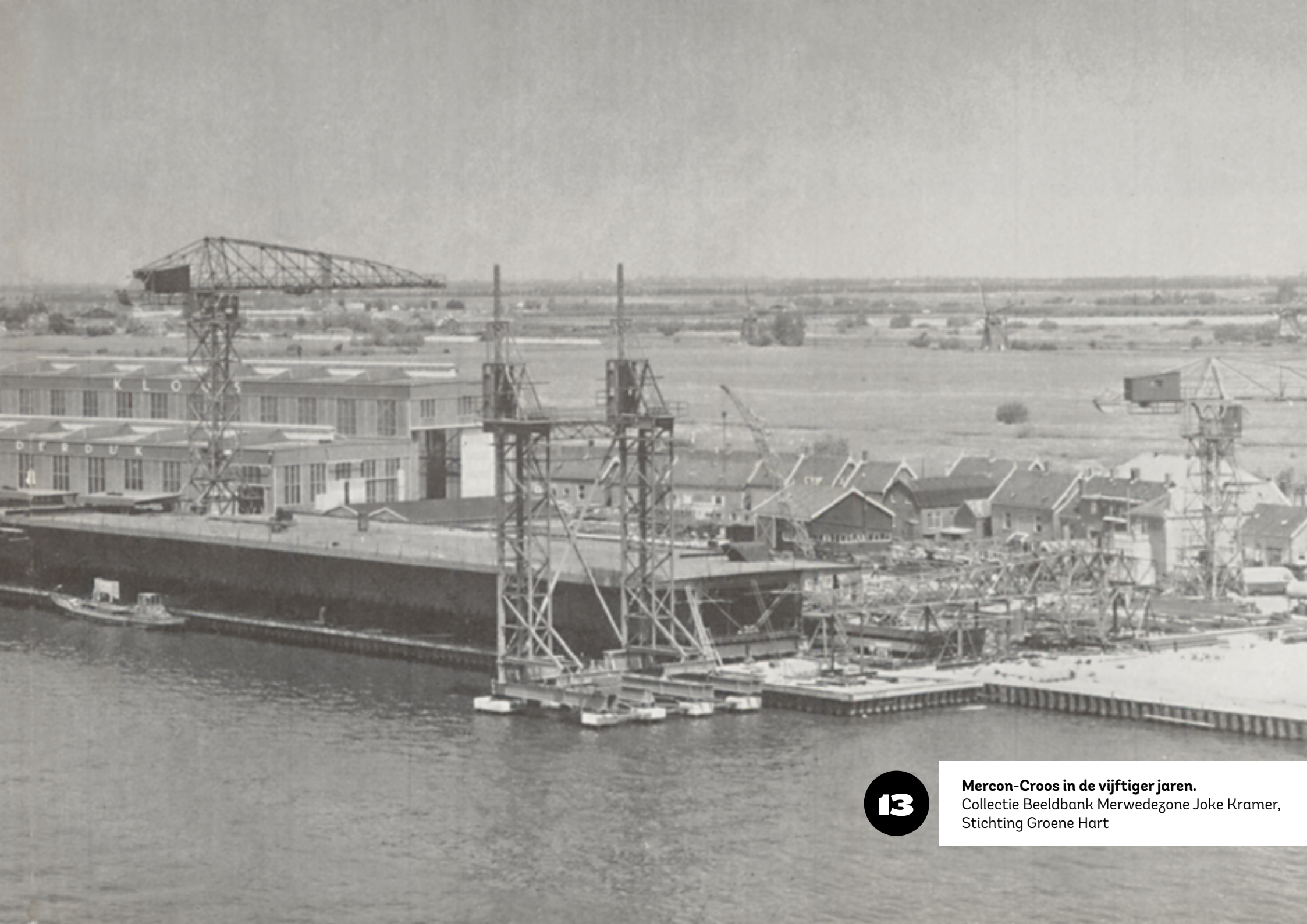
- 4 Beroepen die te maken hebben met de herbestemming van industrieel erfgoed zijn bijvoorbeeld: architect, beleidsmederwerker Ruimtelijke Ordening van de gemeente en restauratie-timmerman.**

- a Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt.
- b Zou jij deze beroepen later willen uitoefenen? Waarom wel of niet?

12

Woonhuis van baggerbaron Adriaan Volker.
Collectie Nationaal Baggermuseum Sliedrecht.

13

Mercon-Croos in de vijftiger jaren.
Collectie Beeldbank Merwedegone Joke Kramer,
Stichting Groene Hart

WERKEN AAN DE MERWEDE

Deze opdracht gaat over welk type bedrijven er door de baggerindustrie en scheepsbouw zijn ontstaan langs de Merwede.

WAT MOET IK WETEN?

Langs de Merwede is nog steeds de bedrijvigheid van scheepsindustrie en baggerbedrijven te vinden. Het ontstaan van aanverwante bedrijven van de baggerindustrie en scheepsbouw zoals, hout- en metaalbewerkingsbedrijven en bedrijven die zich specialiseren in roeren en assen. Eigenlijk alle soorten bedrijven die nodig zijn om een schip te kunnen bouwen (van motoren tot ruitenwissers).

De scheepswerven brachten weer andere bedrijvigheid met zich mee, zoals houtzaagmolens, touwfabrieken, kabelfabrieken, smederijen en rederijen.

Veel bedrijven zijn klein begonnen en uitgegroeid tot multinationals die overal ter wereld opdrachten uitvoerden. Buitenlandse karweien waren zwaar. Je ging soms voor anderhalf jaar naar China om de monding van de Yangtse-Kiang op diepte te brengen. Tegenwoordig vliegen baggerbemanningen continu de wereld rond: veertien dagen op, veertien dagen af en in die laatste veertien dagen zit ook meestal de thuisreis begrepen.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw hadden veel bedrijven het moeilijk en veel van hen zijn verdwenen. Ook de afgelopen jaren was het geen gunstige periode voor de bedrijven langs de Merwede. Toch zijn er nog

steeds veel bedrijven te vinden die te maken hebben met de baggerindustrie en de scheepvaart.

Voor de bewoners van de Merwedegzone zijn deze industrieën altijd een belangrijke werkgever geweest en zo is het nog steeds.

1 Lees bovenstaande tekst door. Beantwoord de volgende vragen:

- Noem vijf soorten bedrijven die zich hebben gevestigd aan de Merwede door de scheepsbouw en baggerindustrie.
- Ken jij mensen die werken bij een bedrijf aan de Merwede? Bij welk bedrijf? Welk beroep voeren ze uit?

VERLEDEN

2 Bestudeer de historische bronnen 14 en 15 en beantwoord de vragen.

- Wat zou een ijzergieterij hebben geleverd aan de scheepsindustrie?
- Door wie is de zakenreis gemaakt? Waar naartoe en wanneer?
- Wat valt je op aan deze zakenreis?

WERKEN AAN DE MERWEDE

HEDEN

3 Buitenopdracht. Ga naar de Merwede. Zoek een plek met uitzicht op bedrijven langs de Merwede.

Zoeken naar sporen

- a Welke bedrijven zie je hier nu langs de Merwede? Hebben deze bedrijven te maken met de scheepsbouw of baggerindustrie?
- b Welke sporen vind je hier terug van het verleden? Noem er drie.

TOEKOMST

4 Beroepen die te maken hebben met het werken aan de Merwede zijn bijvoorbeeld: metaalbewerker, installateur, tekenaar elektrotechniek en directeur.

- a Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt.
- b Zou jij deze beroepen later willen uitoefenen? Waarom wel of niet.

14

IJzergieterij Versteeg in Hardinxveld.

Collectie Beeldbank Merwedegone Joke Kramer,
Stichting Groene Hart

Copie. Overgeschreven van het origineel.
door dena Visser-Paris.

Blijkbaar een reisbeschrijving
van J. de Groot en A. Schranck
naar etnwerpen in Brussel.
in 1833.

Zondag 21 July 1833.

Van Sliedrecht vertrokken met
een chais naar Papendrecht. Te Dordt
gekomen ten 9 uren. Bij P. Smits ge-
vraagd naar de post met
wien was afgesproken zoo er brieven
voor De Groot waren die daar te
laten blijven, doch deze post had
zulks vergeten. Van P. Smits naar de
post die te Dordt woont en gevraagd
of de brieven reeds over waren, waarop
deze antwoordde dat de brieven reeds
vertrokken waren. Onmiddellijk met
een schuitje wederom naar Papendrecht,
de post laten inhalen, die ook wer-
kelijk een brief voor De Groot bij

zijn verwondering te kennen, zeggende dat
Leopold in Londen met anders had gemaakt
dan meisjes. Wij kwamen ten half tien
uren aan de Lakensche poort te Brussel
al waar de diligence moest stil houden.
Oogenblikkelijk vraagt de Sergeant van
de wacht, messieurs vos passeports,
Heeren ure passen. — deze vraag ont-
hulste ons van belang. Wij lagen elkender
aan, zonder te spreken. Ieder van ons
dacht, zoo wij hier aan de Poort onze
paspoorten moeten afgeven, dan zal het ge-
zigt van de Nederlandsche Leeuwen met het
opschrift Je Maintiendrai en den Titel
van Wij Minister enz. Ridder van den Ne-
derlandsche Leeuw enz. in naam van den
Koning wij willen Prins van Oranje
enz. enz. de genoodigden zoodanig ontbeken
dat men ons niet kan
doet klimmen en
naar de Generaal Commandant van de
stad brengt. De Engelschen die met
ons boven op zaten, trokken dadelijk hunne

WONEN OP DE DIJK AAN DE MERWEDE

Deze opdracht gaat over het wonen aan de Merwede, van vroeger tot nu en hoe dit houdbaar is voor de toekomst.

WAT MOET IK WETEN?

De sterk groeiende bedrijvigheid rond 1900 langs de Merwede trok duizenden nieuwe werknemers aan. Het aantal inwoners van de dorpen langs de Merwede groeide snel. Er moesten veel nieuwe woningen worden gebouwd om al die mensen te huisvesten. In Alblasserdam, Kinderdijk en Sliedrecht werden arbeiderswoningen gebouwd aan de stoepen die dwars op de dijk lagen. De stoepen waren de onverharde paden tussen de huizenrijen aan de dijk. In Kinderdijk liet de firma Smit twee lange rijen arbeiderswoningen bouwen. Meer dan 90% van de bevolking was in deze tijd arbeider.

Vroeger woonde iedereen binnendijks, veilig achter de dijken die de huizen en landerijen beschermden tegen het rivierwater. In de tijd van de industrialisering veranderde dat, ook in de Merwedegone. Niet alleen bedrijven werden op opgespoten buitendijkse gebieden gebouwd, maar ook de nieuwe arbeiderswijken werden buitendijks gebouwd, naast bedrijfsruimten. Bij Scheepswerf en Machinefabriek De Klop in Sliedrecht werden bijvoorbeeld veertig arbeiderswoningen gebouwd op de voormalige Kerkplaat. De arbeiderswoningen van Smit bij Kinderdijk staan ook buitendijks, evenals de directeursvilla die is gebouwd op het punt waar de Lek en de Noord samenkomen.

Maar hoe veilig is het om buitendijks te wonen en te werken? Omdat de waterspiegel stijgt neemt de kwetsbaarheid van de buitendijkse gebieden toe. Er is de overheid veel aan gelegen om zwakke dijken te versterken. Hiervoor moeten woningen en bedrijventerreinen worden opgeofferd.

Destijds stonden bedrijf, woning en kantoor van de directeur en arbeiderswoningen vlak bij elkaar. Tegenwoordig staan duurdere huizen in 'gegoede' buurten en woningen en bedrijven worden zoveel mogelijk van elkaar gescheiden zodat bewoners geen last hebben van stank en herrie.

1 Lees de bovenstaande tekst door en beantwoord de vragen.

- Beschrijf de relatie tussen wonen en werken aan de Merwede.
- Wat zijn stoepwoningen?
- Wat betekent binnendijks en buitendijks wonen?

WONEN OP DE DIJK AAN DE MERWEDE

VERLEDEN

2 Bestudeer de historische bronnen 16 en 17.

Twee foto's van stoepwoningen aan de dijk langs de Merwede. Beantwoord de vragen:

- a Wat kun je zeggen over hoe mensen hier woonden?
- b Wat valt je op aan deze foto's? Noem drie dingen.

HEDEN

3 Buitenopdracht. Zoeken naar sporen. Ga naar de dijk langs de Merwede. Zoek een plek met goed uitzicht op woningen langs de dijk.

- a Waar zie je voorbeelden van binnendijkse en buitendijkse woningen?
- b Welke verwijzingen naar het verleden vind je terug? Bijvoorbeeld in straatnamen?

TOEKOMST

4 Beroepen die te maken hebben met wonen aan de dijk zijn bijvoorbeeld: aannemer, verhuizer, metselaar en binnenhuisarchitect.

- a Zoek voor twee beroepen uit welke vooropleiding je nodig hebt.
- b Zou jij deze beroepen later willen uitoefenen? Waarom wel of niet.

16

Voorbeeld van stoepwoningen.
Collectie historie-fotoarchief.sliedrecht.nl.

17

Voorbeeld van stoepwoningen.

Collectie historie-fotoarchief.sliedrecht.nl.